

DÁNOK KÖZÖTT ÚTIKÉPEK—MEGFIG YELÉSEK

HA TÖBBÉ-KEVÉSBÉ IGAZ az a megállapítás, hogy az angolok leginkább hazájukon kívül szeretnek utazni és hogy Svájc az az ország, ahová külföldiek utaznak előszeretettel, — akkor Dánia bizonyára arról is nevezetes, hogy a dánok leginkább saját országukon belül utazgatnak. A dán ember csak nagyritkán lépi át a szigetország határait. A három nagy sziget: Jütland, Seeland és Fünen, valamint a kisebb szigetek (Langeland, Laaland, Falster, Møen és a távolabbi Bornholm) egymásközi idegenforgalma az év minden szakában túlnyomórészt a bennszülöttek forgalma. A német: erőhöz jut öröm által („Kraft durch Freude“), — a dán: honismeretét bővíti utazgatásai révén.

A kis birodalom (1908 óta perszonál-unió áll fenn Dánia és Izland között) lakosainak száma már hovatovább a négymilliót is eléri. A közelmúltban területben is gyarapodott. A versaillesi békeszerződés gondoskodott róla, hogy egy ú. n. népszavazás után Észak-Schleswig egyrésze (cca. 4000 km²) is növelje az anyaország területét. Ez a terület-nagyobbodás volt úgylátszik hivatva pótolni azt a gyarmati veszteséget, amelyet Dánia azáltal szenvedett, hogy még a világháború alatt Dán-Nyugatindiát 25 millió dollárért eladni kényszerült az Észak-amerikai Egyesült-Államoknak. Ez a Schleswigi dolog azonban eddig nem sok örömet okozott Dániának. A területet megszerezték, de a németek barátságát végleg elvesztették. Ezért most viszont a dánok duzzognak olyannyira, hogy ha az ember valakit Dániában németül megszólít, az akkor is, ha tud németül, „nix dajcs“ választ ad és csak az angol vagy francia kérdezősködésre hajlandó válaszolni — s az a legkedvesebb a dologban, minthogy az emberek nagy többsége nem ért angolul vagy franciául, — végül is: ékes német nyelven szól. Dániában tehát nem ajánlatos német nyelven érdeklődni a dolgok iránt.

Kopenhága és Reykjavik a két főváros, ez utóbbi gleccserektől körülvéve, 20.000 lakossal és egyetemmel. Kopenhága viszont arról nevezetes, hogy 800.000 lakosából 400.000 biciklin közlekedik; korán reggeltől késő estig külön járdákon csilingelnek a modem közlekedés eme kedvencei. A vasutak és hajók egyébként kifogástalanul közlekednek; rendszeren közösen, mert a vonatokat általában minden kis sziget között rátolják a hajókra. Sokszor órákig is eltart, amíg a hajók gyomrából kikerülhetnek a vasúti szerelvények. Mindez olyan természetes és megszokott kép, mint nálunk egy autóbusz. A már angolos

külsejüknél fogva is nagy tekintélynek örvendő vámtisztviselők ezzel szemben zöld gérokkot viselnek, ők is, akárcsak a rendőrök, mind kedves, jó emberek.

A pályaudvarokon mozik vannak, hogy a vasúti csatlakozásokra váró utasok ne unatkozzanak. Két vonat között pár oereért beülhetnek megnézni a világhíradókat és a rendszeren vidám műsor rövidebb filmjeit. Ugyanilyen természetes, kézenfekvő specialitás, hogy a postaszekrényekre (minthogy az ember a postára adandó leveleit a bedobásnál nézi meg utoljára) bélyegadogató automaták vannak felszerelve. Az automaták általában igen nagy népszerűségnek örvendenek. Minden jobb kereskedő este nyolc óra után (tehát nem hat órakor, amikor mindenki kezd ráérni vásárolni), lehúzott redőnye elé automatákat állít. Gyümölcstől cigarettáig és vattától szappanig minden közszükségleti cikket éjjel is éppen úgy megkap az ember, mint napközben. Éppen csak hogy automobilt és zongorát nem lehet automatából éjjel vásárolni.

Kopenhága mellett szinte alig van más nevezetes dán város. Még leginkább Frederiksberg (110.000 lakos), továbbá Helsingör és Aarhus az ismertebbek. Az előbbi azért, mert minden külföldi elmegy oda megkeresni Hamlet „szellemét“. Maguk a dánok vannak a legjobban megdöbbenve, amikor a külföldi a leghatározottabban fejtegeti előttük a Hamlet-legenda részleteit. A kastély mindenesetre nagyon szép és Hamlet szelleme nélkül is látványosság. A másik kis városka Aarhus viszont arról nevezetes, hogy itt van a király nyaralója és itt székel Kopenhágán kívül az ország másik egyeteme. Kopenhága környékén az ismertebb kiránduló- és tengeri fürdőhelyek közül Hellerup, Charlottenlund, Klampenborg és Dragör a leglátogatottabbak.

A HÍRES LANGELINE-mólóval épen szemben fekszik a Trekroner-sziget kirándulóhely. Egykor fontos erőd volt, de még ma is barátságtalan ágyúk néznek farkasszemet a nyílt tengerrel. A kis szigeten mindössze egy szép kávéház van, az ágyúk mellett azonban sehol sem lehet egy fia katonát sem látni. Bárki mászkálhat e mozsarak és ágyúcsövek között, sőt még le is fényképezheti őket. Középeurópai, dunamenti embernek szinte szokatlan érzés, hogy mindezt szabadon megteheti. Az ember önkéntelenül is kémleli a szuronyos katonát vagy csendőrt, aki letartóztatja. Dániában milderre azonban nem kerül sor.

Dán katonát különben is alig látni. Még a nyolcszögletes Amalienborg királyi palotái előtt is csak egy-kettő sétál. Fejükön az angol szőrmesisakhhoz hasonló csákóval, kék-ezüst uniformisban. Ugyanilyen uniformist hord maga a király is, aki minden reggel a Kongens Have vadregényes útjain lovagol. Utána gyalogszerrel sétál be városi palotájához, miközben vidám iskolásgyermek és a biciklisták ezrei rajzanak körülötte. Mindenki szereti; igazi népszerű, demokrata király. Ő is, mint minden bennszülött, csaknem naponként felkeresi a királyi palotával szomszédos sétatereket, a vitorlás kikötőt, a híres kis Pavillont, amelynek tőszomszédságában ott ül egy nagy kavics, talán az egész világnak egyik legszebb és legbájosabb női szobrocs-

kája: a kis tengeri szűz, vagy ahogy a dánok mondják: „Den lille Havenfrue...”

A király: X. Keresztély, VIII. Frigyes fia. A dán királyok csak Keresztélyek vagy Frigyesek lehetnek. A mostani trónörökös, ha trónra kerül, vagy IX. Frigyes vagy XI. Keresztély lesz. Akárhogy is hívják, más nevet nem választhat. Ez ősi tradíció Dániában. Azonkívül a királynak lutheránusnak is kell lennie, mert ez a dán államvallás.

Folketing — a képviselőház, 149 képviselővel; — Landsting — a felsőház, 76 taggal. A képviselőházban többségben a szocialista és radikális pártok ülnek. Ők az irányítói az ifjúság politikai szervezkedésének is, mint amilyen pl. a 37.000 tagot számláló „Venstres Ungdom” (baloldali ifjúság). A konzervatív ifjúságnak is megvan azért a maga szervezete, közel 25.000 beszervezett taggal.

A miniszterek túlnyomó többsége munkás vagy földműves. A miniszteri tanácsosok és titkárok ellenben nagyrészt a dán főnemesi osztály tagjai. Még a szociális ügyek minisztériumának is egy Rewentlow gróf a „Fuldmegtiger”-je, ez megfelel a „Bevollmächtigter”-nek, a teljhatalmú helyettesnek, a mi viszonyaink szerinti államtitkárnak. Az elnöki osztályfőnököt az „expeditiós titkárának” nevezik; a kultuszminisztériumot „Undervisnings Ministeriet”-nek. Alig néhány betű az eltérés a német Unterrichtsministerium nevével. Mindentűt kifogástalanul beszélnek németül és angolul. Újabban inkább angolul.

Kedves meglepetést okoz egy-egy ilyen dán minisztériumnak a mindennapi élete. A kultusz- és hadügyminisztérium pl. egyugyanazon sárga házacskában „székel”. A földszinten öt-hat szobában a hadügyi hivatal, az emeleten ennél alig több szobában a dán kultúra hivatalos központja. És egészen békésen megférnek egymás mellett, illetve alatt és felett. Mint két rokonsalád élnek ugyanazon fedél alatt. A folyosókon a gáz- és villanymelegítő készülékek engedik sejtetni, hogy a csinos titkárnők és gépírók bizonyára hűségesen gondoskodnak előljáróik meleg teával, vagy csokoládéval való állandó ellátásáról. Meghitt családias milieu. De mindez természetes és érthető, tekintve, hogy a hivatalos idő déli 12 órakor kezdődik és egyfolytában este hat óráig tart. Az emeletre kopogós falépcsők vezetnek. A külföldi szinte alig hiszi el, hogy egyszerre két kormányhatóságnak is a rezidenciája a kis házacská. Kedélyes, egyszerű, közvetlen vüág.

Csaknem minden középület előtt áll egy szép szobor. Nem hiába volt Thorwaldsen a híres szobrász dán. A dán szobrászat ma is gyönyörű alkotásokat produkál. Szobraikban van élet és merészség. Fgyik legszebb történelmi szobruk: Absolon püspök, Kopenhága város alapítója. Püspök léteére mokányul megüli a paripáját. Seholy sem szeretik a sablont és az unalmat. Még a szórakozásaik terén is teljesen eredetiek. A híres kopenhágai Tivoli-park sem nem Angol-park, sem nem Luna-park, de nem is Prater — hanem valóban a dán nép találkozóhelye. Kiállítás, néparéna és művészi produkciók elmés keveréke. Zajos és színes — és mégsem vurstli; Tivoli.

A zöld tetejű soktornyos börzeépület olyan, mintha Richter-kockákból rakták volna ki. Egyike a legszebb középületeknek. De éppen így a Thorwaldsen Múzeumnak, Christianborg, Frederiksberg és Rosenborg kastélyoknak is sok bámulója akad — kívül és belül egyaránt. Aki a történeti emlékeket, nipeket és törekeny csecsebecséket szereti, az jobb helyre nem is jöhet, mint Kopenhága. A világhírű dán királyi porcéi] ágyár a Bing és Gröndahl cég kincseket érő remekműveitől szinte káprázik az emberi szem. Amit a porcellánalkotások terén produkálnak, az már tényleg inkább művészet, mint ipar.

GAZDASÁGI TÉREN egyre gyengül a dán-német forgalom. Főleg a schleswig-i elcsatolás miatt; ugyanakkor azonban Anglia felé erősen fejlődést mutat. Éppen így Svédország felé is. Hiszen Malmö vagy pláne Helsingborg aÜg pár perc alatt megközelíthető; tényleg a szomszédságban vannak. Még mindig itt a legkisebbek a vámfalak. Világhíres vajiparuknak erőteljes konkurrensé lett újabban a sörgyártás. A 4000 munkással dolgozó Carlsberg-féle sörgyár Kopenhága egyik legfőbb idegenforgalmi attrakciója. A dolgozó társadalom tagjairól a jóléti intézmények egész sora gondoskodik. Még az elaggott vasúti hordároknak is külön menhelyük van. Pompás, kertés, modern épületben. Munkásaik oly rendezett anyagi viszonyok között élnek, hogy pl. szabad idejük kihasználása terén Dániában nincs szükség arra, hogy az állam vagy társadalom gondoskodjék ily mozgalmak szervezéséről; szórakozásaikról, utazásaikról a dán munkások önnön erejük-ből gondoskodnak.

Az „Utazó Skandinávok Egyesülete“ csakúgy mint az „Északi Szövetségi-egyesület a három, illetve Finnországgal együtt most már négy északi ország egymásközötti idegenforgalmának és e négy nép összetartásának egy-egy főszervezete. Csaknem minden egyes dán tagja az egyik vagy másik alakulatnak. Az Északi Szövetség évenként felváltva a négy ország fővárosában tartja közgyűléseit. Helsinki és Oslo után az idén Stockholmban ülészttek az utazó skandinávok, akik Közép- és Dél-Európát szinte alig ismerik. Egy hely van Európában, amelyet a dánok következetesen elkerülnek, ez: Genf. Amint azt Rosting külügyi alállamtitkár, Munch külügyminiszteren kívül a dánoknak egyik legismertebb representatív man-je (ő volt sokáig Danzig népszövetségi főbiztosa) e sorok írójának mondta: „... józan ember számára hovatovább kibírhatatlan a genfi atmoszféra, mi dánok nem tudunk lelkesedni a jelenlegi Genfért, más az eszme és más a kivitel. Az eszme szép, de a gyakorlatban Genf megbukott... “ Csak természetes, hogy ezek után a dán iskolákban nem tartanak népszerűsítő előadásokat a Nemzetek Szövetségéről. Bölcs emberek.

VALAMENNYI DÁN között azonban a legbölcsebb volt Grundtvig, a híres dán polihisztor (1783—1872). Ő a dánok Széchenyi-je. Az, hogy a dán közoktatás és közművelődés ügye világhírű, az elsősorban Grundtvig érdeme. Emlékére a dán nép olyan emléktemplomot építettett, amely külső ornamentikájával is egyike a modem építő-

művészet legkiválóbb alkotásainak. Közel 100 méter magas, háromszög formájú tornyával és égbenyúló főhomlokzata csipkézett kiképzésével hatalmas orgonát ábrázol. Grundtvig emlékéhez méltó monumentális alkotás.

Dánia közoktatásügye még ma is nagyrészt az 1814. évi iskolai törvény rendelkezésem alapszik. Az a körülmény, hogy több mint 120 éven át alig került sor a törvény egyes rendelkezéseinek módosítására, a legékesebb bizonyíték a mellett, hogy a dán kodifikátorok annakidején jó munkát végeztek. Dániában a tankötelesek iskolázásának végrehajtása nem csak állami feladat, az oktatásügy nagyrészt mint társadalmi tevékenység, — azon belül is mint egyes kiváló pedagógusok személyes tevékenysége — az államnak csupán hathatós közreműködését igényli. Az állami és magánérdekeltségnek ez a kombinációja Dániában oly nagy mértékű, hogy az másutt seholsem található. A magánvállalkozást és a személyiség jogát a hivatalos dán közoktatásügy a legmesszebbmenő mértékben respektálja és csupán anyagi támogatása (szubvenció) révén biztosít beleszólást és ellenőrzési jogot a maga számára. Az anyagi támogatásra érdemes iskolákért jótállást vállal a kormányzat. Csak az ilyen iskolák kapnak szubvenciót. A szegénységüket hitelesen igazoló tanulók havi 20 korona tanulmányi segélyben részesülnek. Évenként közel 800.000 korona kerül így kiosztásra.

A dán népművelés szinte legfontosabb szervezetei a Grundtvig által alapított „szabadiskolák“, amelyekben az élet és a tudás egymás közötti viszonya mindig az élet javára biztosítja az elsőbbséget és a tudás csak az élet nagy problémáinak megismerése után jut szerephez. A kötelező iskolázási koron túl az ú. n. „esti iskolák“ szolgálnak az ifjúság, valamint a felnőtt lakosság továbbképzésére. Ezekben az iskolákban hetenként háromszor este 5—7-ig folyik az oktatás. Az esti és továbbképző iskolák tanévének befejezésekor írásbeli vizsgákat tartanak. Ezek a vizsgálatok főleg azért bírnak nagy jelentőséggel, mert a vizsgabizottságok e vizsgaeredmények alapján döntenek el, hogy az illető iskoláért a kormányzat a következő tanév folyamán jótállást vállaljon-e, tehát, hogy állami szubvencióra érdemes-e vagy sem? Érdekes és eredeti gondolat.

A dán népfőiskolák szintén Grundtvig alkotásai. E népfőiskolák célja: az ifjúságot szabad formák között az egész életre szóló ismeretekben részesíteni, továbbá lehetővé tenni, hogy a népfőiskolák képzett növendékei elvegyülve a nép között, tanításaikkal maguk segítsenek lerombolni a tanult és tanulatlan emberek közötti válaszfalakat. Ez az alapja a dán közoktatásügy gyakorlati irányának, amely főleg — az ország agrárjellegének megfelelően — a gazdasági élet problémáinak helyszíni vizsgálataival, a gazdasági ismeretek legrészletesebb oktatásával jut kifejezésre. E népfőiskolák hallgatói legnagyobbbrészt a 18—25 éves fiatal emberek sorából kerülnek ki, akik középfokú tanulmányaik elvégzése után néhány hónapon át (elhelyezésük és teljes ellátásuk biztosításával, tehát intemátusi keretek között) kollégiumi életet élnek.

A dán testnevelésügy is külön említést érdemel. Niels Bukh ollerupi testnevelési főiskolája modem sporttelepével, pompásan

felszerelt internátusaival és az ú. n. „Primitiv Gymnastik..” oktatási rendszerével az utolsó évtizedek folyamán egész Dánia testnevelési ügyének fejlesztésére nagy hatással volt. A tanítás két csoportban folyik, még pedig: a téli öt hónapon át (novembertől márciusig) a férfi és a nyári három hónapon át (május—július) a női hallgatók részére. Ezt a mintaiskolát minden külföldinek megmutatják. Akár csak nálunk Mezőkövesdet vagy a Hortobágyot. Megérdemelten: országos sőt világviszonylatban is nevezetesség.

A „Studentersamfundet” közművelődési egyesület „Kultúra és tudomány” valamint „Szociális könyvtár” című sorozataival szintén kiemelkedő szerepet tölt be. A népszerű stílusban megírt és tetszetős külsőben megjelenő kis füzetek százai rövid összefoglalásban tárgyalják a legfontosabb társadalmi, gazdasági és irodalmi problémákat és a hazafias érzés, valamint a honismeret állandó propagálásán kívül olykor külföldi írók műveit is igen jó fordításban közvetítik a dán nagyközönség számára.

A „De Unges Idraet” (D. U. I.) szervezet is jellegzetes dán alkotás. E szervezet a 8—16 éves munkásgyermekeket gyűjti össze iskola utáni szabad idejükben, hogy torna, labdajáték, népi zene, dal, tánc, általában a régi népszokások és a honszeretet kultusza, valamint gyűlések, felvonulások, mozgóképelőadások stb. révén minél műveltebb munkásréteget neveljen a dán nemzet számára.

AMINT EZEK A KIS ÚTIMOZAIKOK is bizonyítják, Dánia ma Európában a valóban békés országok közé tartozik. Hogy békében élhet és nyugodtan fejlődhet, abban nagy része van annak a körülménynek, hogy a világháborút és az azt követő szomorú időket, az inflációt csak hírből ismeri! Ennek köszönheti, hogy Dániában szinte mindig süt a nap, még akkor is, ha az eső esik. Mindenki meglegegetten végzi a dolgát; koldust, kéregető szegény embert sehol sem látni. A szociális gondoskodás egyik mintaállama.

Andersen, a nagy dán mesemondó, nem hiába volt ennek a földnek és népnek a szülötte. A nagy mesélő bizonyára ebből a meserországból vette elbeszélése tárgyait. Felnőtt korban Dániát járva, az idegen vándor előtt mintha újra meglevenednének Andersen örök-szép, emberbarát meséi.

CZAKÓ ISTVÁN